

І. В. Хлівна,
к. е. н., доцент, Європейський університет (Уманська філія)

ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті представлено результати узагальнення існуючих методик оцінки рівня фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств.

The results of generalization of existent methods of estimation of financial strength of agricultural enterprises security are presented in the article.

Ключові слова: рівень фінансової безпеки, критерій оцінки, показники, методичний підхід.
Key words: financial strength security, criterion of estimation, indexes, methodical approach.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Необхідність узагальнення існуючих методик оцінки фінансової безпеки підприємства та розробка практичних рекомендацій щодо їх застосування викликана наявністю проблеми щодо управління фінансовою безпекою, оскільки забезпечення високого рівня фінансової безпеки є запорукою успішного функціонування підприємства в короткостроковій та довгостроковій перспективі, а врахування та попередження можливих ризиків і загроз дозволять досягти високого рівня фінансової стійкості та захисту власних фінансових інтересів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ПУБЛІКАЦІЙ

Питання оцінки рівня фінансової безпеки в сучасних економічних умовах досліджується такими вченими, як: О.В. Ареф'єва, О.І. Барановський, О.В. Гривківська, М.М. Єрмошенко, С.М. Смірнов, В.І. Мунтіян та ін.; на рівні підприємства: І.О. Бланк, К.С. Горячева, Т.А. Журавльова, С.М. Ілляшенко, М.В. Ромашко, Ю.Б. Кракос.

Проте відсутність єдиних методичних підходів до визначення рівня фінансової безпеки, зокрема критеріїв щодо її оцінки та вибір системи показників, що характеризують фінансову безпеку, залишаються дискусійними.

Мета статті полягає в узагальненні існуючих методик оцінки рівня фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств з метою розробки практичних рекомендацій щодо їхнього застосування.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання полягає в розробці заходів, спрямованих на запобігання збитку від негативних впливів на їхню фінансову діяльність. Ступінь захищеності пріоритетних фінансових інтересів, можливості забезпечення фінансової безпеки підприємства багато в чому залежать від своєчасної ідентифікації небезпек і загроз фінансовій безпеці підприємства, із застосуванням комплексного підходу при їх аналізі. Відзначено, що загрози фінансовій безпеці

підприємства мають складну ієрархічну структуру і можуть бути класифіковані за такими ознаками, як сфера і джерело виникнення, ступінь ймовірності, тривалість впливу, ступінь розвитку, ступінь напруженості тощо. Необхідність комплексного аналізу загроз з урахуванням їх співвідпорядкованості, структурних взаємозв'язків з метою розробки адекватних захисних реакцій підприємства робить актуальним формування ефективного методичного забезпечення системи управління фінансовою безпекою. Проведений огляд сучасних методів і моделей оцінки й аналізу фінансової безпеки підприємства показав, що наразі відсутнє комплексне методичне забезпечення прогнозування і планування рівня фінансової безпеки підприємства, яке було б адаптоване до українських реалій господарювання і охоплювало б широкий спектр фінансових показників [8, с. 8].

На думку Кракос Ю.Б., система оцінки фінансової безпеки підприємства повинна включати різні групи кількісних показників, що характеризують той або інший напрям у забезпеченні фінансової безпеки суб'єкта господарювання. Як правило, це — сукупність показників результатів фінансово-господарської діяльності підприємства, ефективності використання його засобів, раціональної структури капіталу, структури витрат та інше [3].

З позиції діагностики системи фінансової безпеки аграрних товаровиробників підходить до оцінки рівня фінансової безпеки Ю.В. Квятківський [5] і пропонує її здійснювати у певні етапи, зокрема, етапи оцінки фінансового стану, аналізу ефективності використання ресурсів, аналізу ефективності прийнятих організаційно-управлінських рішень та аналізу планування та впровадження стратегії діяльності.

Комплексну оцінку фінансової безпеки підприємства представлено у роботі Ю.Б. Кракоса та М.І. Серика, де розрахунок її інтегрального показника [6, с. 93—95] здійснюється за наступною формулою:

$$S_{\text{ФБЛ}} = S_R + S_{\text{ПФ}} + S_{\text{ДА}} + S_{\text{РС}} + S_{\text{ІП}} \quad (1),$$

де $S_{\text{ФБЛ}}$ — інтегральний показник фінансової безпеки підприємства, бали;

S_R — комплексний показник оцінки ефективності управління, бали (розраховується з урахуванням показників: рентабельності активів, рентабельності власного капіталу, загальної рентабельності продажу по валовому прибутку, рентабельності продукції);

$S_{\text{ПФ}}$ — комплексний показник оцінки платоспроможності та фінансової стійкості, бали (цей комплексний показник розраховується на основі таких показників: коефіцієнта поточної ліквідності, коефіцієнта абсолютної ліквідності, співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованостей, коефіцієнта забезпечення власними обіговими коштами, коефіцієнт маневреності власного капіталу);

$S_{\text{ДА}}$ — комплексний показник оцінки ділової активності, бали (формується з урахуванням показників оборотності активів, основних засобів, оборотних активів, грошових коштів, власного капіталу);

$S_{\text{РС}}$ — комплексний показник оцінки ринкової стійкості, бали (включає коефіцієнт автономії, фінансового ризику, маневреності оборотних активів, мобільності та індекс постійного активу);

$S_{\text{ІП}}$ — комплексний показник оцінки інвестиційної привабливості, бали (формується з врахуванням показників: коефіцієнта чистої виручки, показника чистого прибутку на акцію, коефіцієнта реінвестування прибутку, коефіцієнта стійкого економічного росту, показника маржі прибутку). За нормативне значення використовується середньогалузевий показник, який дозволяє оцінити стан підприємства порівняно з середніми показниками по галузі.

Проводити оцінку фінансової безпеки на основі показників індексів обсягів виробництва, динаміки прибутку (стабільна без стрибків), розмір заборгованості (такий, щоб забезпечувались кредито- і платоспроможність), рентабельності (позитивна), капіталовкладень (постійне зростання), довгострокових кредитів (мають переважати) запропоновано Т. Сухоруковою, відповідно до яких можна оцінити стратегію розвитку підприємства і потенціал, який має підприємство для генерування фінансових ресурсів в майбутньому.

Іншим досить цікавим і змістовним є інтегральний метод оцінки фінансової безпеки, що ґрунтується на дослідженні ресурсно-функціонального потенціалу підприємства. Оцінку пропонується здійснювати за кожною функціональною складовою фінансової безпеки, а потім визначати інтегральний показник експертним шляхом [1; 4; 10].

У світовій практиці вже накопичений достатній досвід інтегральної оцінки фінансового стану підприємств. Для цих цілей кожному первинному фінансовому показнику приписується деякий фінансовий коефіцієнт. Як мінімальний критерій стійкості фінансового стану підприємства, як правило, використовується ймовірність банкрутства. До таких моделей можна віднести: модель Альтмана, модель Ліса, метод Депаляна, метод Таффлера, метод Спрингейта. На даний час українськими вченими вже розроблені такі моделі, як дискримінантна інтегральна оцінка фінансового стану підприємства (О. Терещенко), яка базується на застосуванні методології дискримінантного аналізу на основі фінансових показників вибіркової сукупності вітчизняних підприємств, і комплексна оцінка фінансового стану підприємства на основі використання матричних моделей (О. Хотомлянський, Т. Перната, Г. Северина). Цей метод оцінки дозволяє виявити тенденції у динаміці фінансового стану підприємства [9].

Погодимося з Гривківською О.В., на думку якої, проблема розрахунку узагальненого показника фінансової безпеки сільського господарства ускладнюється тим, що інформаційного базису для коректного застосування математично-статистичних алгоритмів синтезу аналітичних динамічних моделей (наприклад, регресійних) просто фізично недостатньо. Крім того, предмет вивчення має ще одну характерну особливість, яка полягає в тому, що в подібних

дослідженнях принципово може бути відсутній достатній обсяг наявної інформації про об'єкт дослідження. Тому для вирішення поставленого завдання автором пропонується підхід, який ґрунтується на застосуванні:

— індуктивного системно-аналітичного підходу при формуванні вхідного інформаційного базу;

— сучасних процедур кластерного аналізу.

Переваги такого підходу полягають у тому, що:

— не потрібно мати множину міток про належність об'єктів дослідження до певних груп — індуктивний алгоритм автоматично виконує таку роботу і це суттєво підвищує рівень об'єктивності результатів;

— регіони можна кластеризувати незалежно по тих роках спостережень, за які наявна найбільш достовірна і повна інформація;

— процедури кластерного аналізу дозволяють нам описати кожний кластер щодо фінансової безпеки в числовому вигляді: центр кластера, інтегровані значення економічних чинників для кожного кластера тощо [2, с. 80].

У зв'язку з цим ми дійшли висновку про визначення рівня фінансової безпеки з використанням відносних показників (показників ефективності, класична схема розрахунку яких полягає у відношенні прибутку до витрат), які покладено в основу побудови узагальнюючого показника рівня фінансової безпеки сільського господарства, розрахованого як середнє геометричне показників ефективності — факторів формування фінансової безпеки галузі. Причому, з огляду на вагомість фінансових ресурсів як фактора формування рівня фінансової безпеки, вважаємо доцільним розглядати не показник ефективності використання фінансових ресурсів, а враховувати вплив складових показників фінансових ресурсів: ефективність використання готової продукції, ефективність дебіторської заборгованості, ефективність використання грошових коштів, їх еквівалентів та поточних фінансових інвестицій [2, с. 113].

Відповідно до чого, узагальнюючий показник рівня фінансової безпеки має наступний вигляд [2, с. 114]:

$$I_{\text{ФБ}} = \sqrt[6]{E_{\text{ГП}} * E_{\text{ДЗ}} * E_{\text{ГКПФІ}} * E_{\text{ДК}} * E_{\text{КК}} * E_{\text{ДП}}} \quad (2),$$

де $I_{\text{ФБ}}$ — узагальнюючий показник рівня фінансової безпеки;

$E_{\text{ГП}}$ — ефективність використання готової продукції;

$E_{\text{ДЗ}}$ — ефективність дебіторської заборгованості;

$E_{\text{ГКПФІ}}$ — ефективність використання грошових коштів, їх еквівалентів та поточних фінансових інвестицій;

$E_{\text{ДК}}$ — ефективність використання довгострокових кредитів банків;

$E_{\text{КК}}$ — ефективність використання короткострокових кредитів банків;

$E_{\text{ДП}}$ — ефективність державної підтримки.

ВИСНОВКИ

Узагальнення досліджених праць дозволяють зробити висновок, що методика оцінки рівня фінансової безпеки, запропонована О.В. Гривківською, є найбільш комплексною і тому на практиці для оцінки рівня фінансової безпеки пропонується використовувати саме її, щоб підвищити достовірність результатів та ефективність оцінки управлінських рішень щодо зміцнення фінансової безпеки на довгострокову перспективу.

Література:

1. Горячева К.С. Оцінка рівня фінансової безпеки підприємства / К.С. Горячева // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць. — Суми: ВВП "Мрія — 1"ЛТД, УАБС, 2004. — Т. 10. — 386 с.

2. Гривківська О.В. Фінансова безпека сільського господарства: дис. доктор. екон. наук: 08.00.08 / ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України". — Київ, 2012. — 444 с.

3. Євдокімов Ф.І. Узагальнююча оцінка фінансової складової рівня економічної безпеки підприємства // Научные труды Донецкого національного технічного університета. — 2002. — № 46. — С. 7—12.

4. Єрмошенко М.М. Економічні та організаційні заходи забезпечення фінансової безпеки підприємства / М.М. Єрмошенко, К.С. Горячева, А.М. Ашуєв. — К.: Національна академія управління, 2005. — 78 с.

5. Квятківський Ю.В. Діагностика потенціалу системи фінансової безпеки суб'єктів аграрної сфери / Ю.В. Квятківський // Економіка АПК. — 2009. — № 3. — С. 135—138.

6. Кракос Ю.Б. Управління фінансовою безпекою підприємств / Ю.Б. Кракос, Р.О. Разгон // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. — 2008. — № 1 (1). — С. 86—97.

7. Кракос Ю.Б. Подходы к оценке уровня финансовой составляющей экономической безопасности предприятия // Економіка і право. — 2006. — № 1. — № 12. — С. 7—12.

8. Орлова В.В. Моделювання механізмів управління фінансовою безпекою підприємства: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.11 / Хмельн. нац. універ. — Хм., 2008. — 20 с.

9. Портнова Г.О. Фінансова безпека підприємств: сучасні погляди щодо сутності та оцінки [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ea.donntu.edu.ua/handle/123456789/16542>

10. Шелест В.В. Методичний підхід до оцінки і забезпечення належного рівня фінансової безпеки довірчих товариств / В.В. Шелест // Актуальні проблеми економіки. — 2009. — № 12 (102). — С. 134—140.

Стаття надійшла до редакції 24.12.2012 р.